

บทความทั่วไป

วิถีชาวโผล่ว ณ หมู่ใหญ่บเรศวร¹

พรวดี ลิ้มหาชีวะ

¹ จากงานค้นคว้าอิสระของบัณฑิตอาสาสมัครเรื่อง “วิถีชาวโผล่ว ณ หมู่ใหญ่บเรศวร: กรณีศึกษา บ้านเกาะสะเต็ง หมู่ที่ 3 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี”

บทนำ

เมื่อเอ่ยถึงความมหัศจรรย์ทางธรรมชาติของผืนป่าทุ่งใหญ่นเรศวร หรือที่คนทั่วไปรู้จักในฐานะปามรดกโลก หลายคนคงนึกถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ซับซ้อน พรรณพืชที่หลากหลาย หรือสัตว์ป่าที่หายาก น้อย คนที่จะรู้ว่าภายใต้ร่มเงาไม้ใหญ่ของผืนป่านี้ ไม่ได้มีเพียงแค่พรรณพืชและสัตว์ป่าเท่านั้น แต่ยังมี “คนเฒ่า” หรือคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง อิงอาศัยอยู่ในผืนป่าแห่งนี้มาหลายชั่วอายุคน และคนเหล่านี้ก็ได้รักษาผืนป่าตะวันตกผืนใหญ่นี้ไว้ให้อุดมสมบูรณ์ทั้งพืชพันธุ์และสัตว์ป่า

กว่าศตวรรษที่ผ่านมา ประวัติศาสตร์ของผืนป่าตะวันตกไม่ได้กล่าวถึงเรื่องราวของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเฒ่าที่มีต่อธรรมชาติไว้ให้สังคมไทยได้รับรู้ในวงกว้าง ด้วยวิถีชีวิตแบบเฒ่าดั้งเดิมที่ยังชีพด้วยการทำไร่หมุนเวียนแบบอนุรักษ์ป่าตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน เพราะข้าวเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิตของเฒ่า และถือเป็นหัวใจของการยังชีพของชุมชนเฒ่ามาหลายศตวรรษ

คนเฒ่ามีความสัมพันธ์อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างแน่นแฟ้นมาตั้งแต่อดีต ด้วยพื้นฐานของความเชื่อที่ว่าธรรมชาติมีสิ่งคุ้มครอง พวกเขามีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอยู่จริงในทุกสรรพสิ่ง ที่แม้จะมองไม่เห็นแต่สามารถสัมผัสได้ และพวกเขาก็ให้ความเคารพนับถือ ที่สำคัญคือ มนุษย์ไม่ใช่เจ้าของธรรมชาติ หากแต่เป็นเพียงผู้ที่มาหยิบยืมเอาทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ การปฏิบัติต่อธรรมชาติในโลกทัศน์ของเฒ่าจึงเป็นไปในลักษณะใช้ทรัพยากรเหล่านั้นด้วยความเคารพ ใช้แต่พอดีและเพียงพอต่อการยังชีพ ดังนั้นธรรมชาติจึงไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์จะเข้ามาจับจอง สะสมหรือครอบครองเป็นเจ้าของได้ พวกเขามีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอยู่จริงในทุกสรรพสิ่ง ที่แม้จะมองไม่เห็นแต่สามารถสัมผัสได้ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าแห่งแผ่นดินหรือแม่ธรณี

(ซ่งทะรี), เจ้าแห่งต้นไม้ (รุกขจือ), เจ้าแห่งสายน้ำ (ไฟต์กู) และเทพแห่งต้นข้าวหรือแม่โพสพ (พีบือโฮยว) โดยเชื่อว่าในขณะที่ ซ่งทะรี ไฟต์กู และ พีบือโฮยว เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลความอุดมสมบูรณ์ ความสงบสุขของธรรมชาติที่แวดล้อม และมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ รุกขจือ ก็จะดูแลชีวิตทางสังคมของคนในหมู่บ้านให้อยู่อย่างเป็นสุขสงบ ร่มเย็น ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2539, น.103)

“คนที่เฝ้าอยู่กันเรียบง่าย ขอให้ข้าวกุ พริก เกลือ ก็อยู่ได้ นอกเหนือจากนั้น ก็หาผักหาหญ้าในไร่ หาปลาตามห้วย ไม่ค่อยเดือดร้อนเรื่องอาหารการกิน เจ็บป่วยก็กินยาต้ม ปาคือชีวิตของเรา ถ้าไม่มีปาคณะเหียงอยู่ลำบาก จะให้ไปทำอย่างอื่นก็ไม่ใช่วิถีชีวิตเรา ถ้าให้เลิกไปทำงานในเมืองแล้วได้เงิน กับทำไร่อยู่ที่บ้าน ถึงงานในไร่จะหนัก แต่สำหรับเรา ข้าวเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิต สำคัญมากกว่าเงิน ถึงแม้จะมีเงิน แต่หากข้าวเป็นสิ่งของหายาก เงินก็ไร้ประโยชน์และไม่ได้ช่วยให้พวกเราอิ่มท้องได้” นายอภิชาติ ไทรสังขัตติย์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้กล่าวถึงวิถีชีวิตของไผ่ลวบ้านเกาะสะเดิงที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ

จนเมื่อ “ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร” ได้ถูกประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรทางด้านตะวันตก โดยไม่ได้กันพื้นที่ทำกินของไผ่ลวออกไป ทำให้ไผ่ลวเป็นผู้บุกรุกป่าโดยปริยาย และเมื่อถึงปี พ.ศ.2534² บริเวณผืนป่าทั้งหมดได้ถูกประกาศให้เป็นปามรดกโลก จึงมีผลให้เกิดข้อบังคับทางกฎหมายและนโยบายป่าไม้ที่เข้มงวดมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนไผ่ลวซ้ำแล้วซ้ำอีก เพราะทางราชการประกาศมิให้ไผ่ลวทำการเพาะปลูก ตั้งถิ่นฐาน หรือแม้แต่ประกอบพิธีกรรมในพื้นที่ปามรดก

² จากหนังสือตะโกนก้องจากพงไพร รวมผลงานและความคิดของสิบ นาคะเสถียร (2534, กรุงเทพฯ)

โลกต่อไป วิถีชีวิตที่เคยอยู่อย่างสันโดษและเรียบง่าย ฟังฟังธรรมชาติเป็นหลัก แต่กลับต้องถูกจำกัดวงล้อมในการใช้พื้นที่ป่ามากขึ้น ส่งผลให้ไพร่พลต้องเผชิญกับความวิบากขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วง 20 กว่าปีที่ผ่านมา

เนื่องด้วยชุมชนไพร่พลได้อยู่คู่กับป่าทุ่งใหญ่มานานแล้ว จึงต้องยอมรับกันในเบื้องต้นว่าการที่ชุมชนเหล่านี้สามารถดำรงชีวิตในป่าทุ่งใหญ่นานได้เป็นเวลาหลายร้อยปี โดยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติมาได้ตลอดนั้น สืบเนื่องด้วยความรู้ทางนิเวศวิทยา อันเกิดจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์มาแต่รุ่นบรรพบุรุษ แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเข้ามา ส่งผลให้คนไพร่พลในป่าทุ่งใหญ่จำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด และให้สอดคล้องกับแนวทางของรัฐที่กำหนดไว้

ด้วยเหตุนี้ เป้าหมายของผู้ศึกษาเป็นไปเพื่อการเข้าใจความเป็นคนไพร่พล และทำการศึกษาในระยะเวลาที่ลงปฏิบัติงานภาคสนาม 7 เดือน ซึ่งได้มีโอกาสเปิดโลกทัศน์และสัมผัสวิถีชีวิต ค่านิยมและความเชื่อ วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ อันเป็นอัตลักษณ์ของพวกเขา ตลอดจนเกิดแรงบันดาลใจในการทำงานค้นคว้าอิสระและงานเขียนบทความขึ้นขึ้น ในหัวเรื่อง “วิถีชาวไพร่พล ทุ่งใหญ่นเรศวร” โดยทำการศึกษา หมู่บ้านเกาะสะเต็ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้นแบบ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการถ่ายทอดความมีชีวิตตนของพวกเขาและเป็นสื่อกลางส่งเสียงแทนพวกเขาก่อนช่องทางหนึ่ง ให้สังคมได้รับรู้ความคิดและมุมมองการใช้ชีวิตของพวกเขาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่มาจากกระแสการพัฒนาและการรวมศูนย์ของชาติในปัจจุบัน อันหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการนำมาซึ่งความเข้าใจในความหลากหลายของความแตกต่างในชาติพันธุ์